TARBIYA JARAYONIDA VITAGEN YONDASHUVLAR ROLI VA AHAMIYATI

Boytemirova D.T.,
GDPI magistranti
Email: diyoraboytemirova@gmail.com

Annotatsiya: mazkur tezisda tarbiya jarayonida vitagen yondashuvlarning mazmun-mohiyati, ularning o‘quvchi shaxsini shakllantirishdagi roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, vitagen texnologiyalar asosida o‘quvchilarning hayotiy tajribasidan samarali foydalanish orqali tarbiyaviy faoliyatni takomillashtirish imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: vitagen yondashuv, tarbiya jarayoni, shaxsiy tajriba, tarbiyaviy samaradorlik, qadriyatlar, pedagogik texnologiya, shaxs kamoloti.

Abstract: this article analyzes the essence of vitagenic approaches in the educational process, their role and significance in the formation of the student's personality. It also highlights the possibilities of improving educational activities through the effective use of students' life experience based on vitagenic technologies.

Keywords: vitagenic approach, educational process, personal experience, educational effectiveness, values, pedagogical technology, personal development.

"Vitagen" atamasi lotincha "vita" – hayot va "genesis" – kelib chiqish, rivojlanish degan so‘zlardan kelib chiqqan. Pedagogikada bu yondashuv shaxsning hayotiy tajribasini tarbiya va ta’lim jarayonida markazga qo‘yishni anglatadi. Vitagen yondashuvlar orqali bola yoki o‘quvchi hayotiy voqelikni tushunadi, real muammolarni tahlil qilishga o‘rganadi va o‘z shaxsiy pozitsiyasini shakllantiradi.

Bu yondashuvga ko‘ra, inson o‘zining individual hayotiy tajribasi asosida bilimlarni anglaydi va ularni shaxsiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtiradi. Bu esa tarbiya jarayonini yanada chuqur, mazmunli va foydali qiladi.

Vitagen yondashuvlar quyidagi natijalarni beradi: •Tarbiyalanuvchining ijtimoiy moslashuvi osonlashadi;• Shaxsda ichki mas’uliyat, axloqiy kompas rivojlanadi;•O‘quvchi hayotdagi muammolarni ongli ravishda yechish ko‘nikmasini egallaydi;• Tarbiya jarayoni insonparvarlik, empatiya va bag‘rikenglik ruhida kechadi;• Shaxsning metakognitiv (ya’ni fikrlash jarayonini anglash va nazorat qilish) qobiliyatlari shakllanadi.

Vitagen texnologiyalari orqali o‘quvchilarning hayotiy tajribasidan samarali foydalanish, ularning shaxs sifatida rivojlanishiga yordam beradi. Bu texnologiyalar nafaqat ta’lim jarayonini samarali tashkil qilish, balki o‘quvchining shaxsini kamolga yetkazishda muhim vosita hisoblanadi.

1. Reflektiv yondashuv: O‘quvchilarga o‘z tajribalari, xatti-harakatlari va qarorlarini baholash imkoniyatini berish. Kolb (1984) tajriba asosidagi o‘rganish nazariyasida ta’kidlaganidek, o‘quvchilar o‘z tajribalarini tahlil qilish orqali yangi bilimlar hosil qiladi va o‘zgarishlarga tayyor bo‘lishadi.

2. Ijtimoiy faoliyatni o‘rgatish: O‘quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarni tahlil qilish va yechimlar topish orqali ijtimoiy mas’uliyatni o‘rgatish. Bu yondashuv ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi va o‘quvchilarni jamiyatga moslashtiradi.

3. Mustaqil faoliyat: O‘quvchilarni mustaqil o‘rganishga, o‘z maqsadlarini belgilashga, o‘qish jarayonini boshqarishga undash. Bu ularning o‘z-o‘zini rivojlantirish va mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi.

Vitagen yondashuvining o‘quvchi shaxsini shakllantirishdagi roli juda katta. Bu yondashuv o‘quvchining nafaqat akademik bilimlarini, balki uning axloqiy, ijtimoiy va psixologik jihatdan rivojlanishini ta’minlaydi.

Vitagen yondashuvi, avvalo, o‘quvchining hayotiy tajribasini ta’lim jarayonining markaziga qo‘yadi. Bu yondashuvda ta’lim nafaqat ma’lumotlarni uzatish, balki o‘quvchining o‘zi orqali o‘rganish jarayonining faol ishtirokchisi bo‘lishini ta’minlashga qaratilgan. Carl Rogers (1969) ta’limni shaxsiy tajriba orqali amalga oshiriladigan jarayon deb ta’kidladi va bu fikr vitagen yondashuvining asosiy tamoyili hisoblanadi.Vitagen yondashuvini ta’limda qo‘llash, o‘quvchilarga faqat bilim berish emas, balki ularni ijtimoiy faol, axloqan barqaror va psixologik jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Hayotiy tajriba va shaxsiy o‘zgarishga asoslangan o‘rganish har bir o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda amalga oshiriladi. O‘quvchining shaxsiy tajribasi bilan bog‘lanmagan bilimlar tez orada unutiladi. Bu yondashuvda ta’limning asosiy vazifasi nafaqat ma’lumot berish, balki o‘quvchining shaxsiy o‘zini anglashiga yordam berishdir.

Shaxsiy tajriba va qiziqishlarga asoslangan ta’lim: Vitagen yondashuvining asosiy g‘oyalaridan biri shundaki, har bir o‘quvchi o‘ziga xos shaxsdir va ta’lim jarayoni uni shaxs sifatida hurmat qilishni talab qiladi. O‘quvchilarning shaxsiy tajribasi ularning o‘z qiziqishlari va ehtiyojlari asosida o‘rganishni tashkil qiladi. Bu o‘z navbatida o‘quvchilarni yanada faol va ishtirokchi qiladi, o‘z tajribalarini kengaytiradi.

Shaxsiy kamolot: O‘quvchilar o‘z-o‘zini anglashga, ijtimoiy mas’uliyatni tushunishga va shaxsiy qadr-qimmatlarni rivojlantirishga o‘rgatiladi. Shaxsning kamoloti — bu nafaqat akademik bilim, balki ahloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni ham o‘z ichiga oladi. Dewey ta’kidlaganidek, ta’lim faqat bilim berish emas, balki o‘quvchini jamiyatga moslashtirish, uning hayotga tayyor bo‘lishini ta’minlashdir.

Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish: O‘quvchi jamiyatdagi o‘rni va mas’uliyatini tushunib yetadi. Bu jarayon ijtimoiy muloqot orqali amalga oshiriladi. Vygotskiyning fikriga ko‘ra, o‘rganish ijtimoiy munosabatlar orqali rivojlanadi.

Vitagen yondashuvlar tarbiya jarayonini chuqur, samarali va shaxsga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etishda muhim rol o‘ynaydi. Bu yondashuv orqali nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy va psixologik jihatdan yetuk, barkamol shaxsni tarbiyalash mumkin. Zamonaviy pedagogika, ayniqsa, o‘zgaruvchan hayot sharoitida bolani hayotga tayyorlashda vitagen yondashuvlar imkoniyatlaridan to‘laqonli foydalanishni talab etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Toshpulatov, A. (2015). Tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalar (2-bosqich). Toshkent: Fan va texnologiya, 102-123.

2. Mavlonov, A. (2018). Pedagogik texnologiyalar va ularning ta'limdagi o‘rni. Toshkent: Akademiya, 89-110.